

Hemelvaartsdag

29 mei 2025

Opvaren, waarheen?

Dorpskerk - Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Schriftlezingen: Daniël 7, 9-10 en 13-14 en Markus 16, 19-20

Preek

Gemeente van Christus,
kunstenaars hebben het altijd buitengewoon moeilijk gevonden de hemelvaart van Christus te verbeelden zonder dat het lijkt of er een raket opstijgt. Met alle respect, wie bijvoorbeeld naar de afbeelding van de hemelvaart door Albrecht Dürer kijkt, die zal de neiging tot een glimlach niet gemakkelijk onderdrukken want je krijgt associaties met science fiction-achtige

films.¹ In termen van realisme noch esthetiek komt het geheel erg overtuigend over. Waar moet een eenmaal opgestegen Jezus trouwens heen? vroeg ik mij als kind al af. Astronauten en kosmonauten zijn inmiddels in het heelal geweest en hebben daar geen fysiek aantoonbare hemel waargenomen, wat om propagandaredenen in de Sovjet Unie destijds nog door Yuri Gagarin, als ik me niet vergis vanuit de ruimte moest worden gemeld, en met ophef door de ideologisch atheïstisch getoonzette media werd geconstateerd. U kent waarschijnlijk wel het verhaal van de orthodoxe pope die tot zijn gelovigen sprak toen de kosmonaut had gemeld daarboven God niet te hebben ontmoet, 'dan had hij slechts de deur van zijn capsule moeten openen, hij zou God direct zijn tegen gekomen.' Maar het is natuurlijk de vraag of dit bijbelverhaal zo letterlijk verstaan wil worden alsof Jezus werkelijk 'naar boven' gaat. Ik denk het niet. Hier wordt een heel bepaalde beeldtaal gesproken, voor de eerste lezers waarschijnlijk duidelijk, voor ons vaak heel verwarrend. Al te snel staren wij ons blind op de hemel.

Wij hebben een zeer korte evangelietekst gelezen. Dat is belangrijk. Het is opvallend hoe summier de evangelist Marcus de hemelvaart van Christus beschrijft. Het gaat dan ook niet om een historisch opgetekende gebeurtenis, maar om een diepzinnig verstaan van de wijze waarop Christus leeft bij God én bij de mensen. Helaas komen er al snel misverstanden, wanneer mensen het symbolische karakter van de waarde van het hemelvaartverhaal niet onderkennen. Van belang lijkt mij in dit verband ook dat de apostel Paulus, wiens teksten ouder zijn dan die van Marcus, de hemelvaart niet kent. Hij lijkt fundamenteel bezwaar te hebben tegen een al te lichamelijk idee van de opstanding van Christus en speculeert nergens over een voortbestaan van het aardse lichaam van de Heer. Nergens in zijn brieven spreekt de apostel van een leeg graf. Hij hoort de stem van Christus. Hij ziet een licht. Hij wordt aangesproken in zijn hart en gaat de gemeente opbouwen als het levende lichaam van Christus. Dat is de realiteit van het geloof van Paulus.

Natuurlijk worden allerlei beelden uit het Oude Testament geoperationaliseerd wanneer het verhaal van Jezus wordt verteld. In de apocriefe literatuur bij de bijbel kennen we het minder bekende voorbeeld van het zogenaamde testament van Job, waarin wordt verteld van een ten hemel opneming van de gestorven kinderen van Job. Veel bekender en canoniek is het verhaal van de hemelvaart van Elia.² Maar dat kan hier met betrekking tot Jezus slechts een flankerende rol op de achtergrond spelen. Juist Elia lijdt en sterft immers niet, in scherpe tegenstelling tot Jezus. En dan is er het beeld in Daniël, waarvan we gelezen hebben. Dat is, denk ik, belangrijker. Echter juist in het geval van Daniël betreft het een beeld van komen en niet van gaan. De diepere waarde bij deze associatie ligt dan ook in de belofte dat hij die afscheid neemt, zal komen. Dit beeld wordt in het Nieuwe Testament, begrijpelijk, vooral in het boek Openbaring opgepakt.³ Wie een leerling van Jezus wil zijn, doet er goed aan doen hem vurig te verwachten. De essentiële boodschap aan het verhaal van de hemelvaart van Christus verbonden, ligt dan in de wijze waarop het vurig verwachten gestalte krijgt door juist actief in de wereld te staan, opmerkzaam op de komst van het Koninkrijk van God, dat wel, maar niet in een afwachtende houding, integendeel actief met woord en daad in de wereld betrokken.

¹ MacGregor, N., *Seeing Salvation*, London 2000, 192-193.

² 2 Koningen 2,1.

³ Openbaring 1,7.

Meer dan een Oudtestamentische wortel, lijkt de idee van een lichamelijke hemelvaart oorspronkelijk een heidens Hellenistische achtergrond te hebben.⁴ De evangelist hoopt een breed publiek aan te spreken wanneer hij probeert uit te leggen dat Christus niet meer aanraakbaar aanwezig is en toch present. Er zijn vele voorbeelden buiten de bijbel die bij de eerste lezers bekend zullen zijn geweest. De heros Heracles vindt, na het succesvolle vervullen van al zijn opdrachten en al zijn avonturen, een apotheose in een heuse hemelvaart en wordt opgenomen onder de goden op de Olympus.⁵ Romulus, de stichter van Rome, was plotseling niet meer te zien.⁶ Ook Aeneas, de held van Vergilius, die uit het brandende Troje ontsnapte, zou ten hemel zijn gevaren en zijn graf werd niet aangetroffen. En als het graf van de Griekse held Kallirhoë leeg wordt gevonden, wordt ook van hem geloofd dat hij ten hemel is gevaren.

Bij een klassieke apotheose werd verwacht dat een sterveling eerst zijn aardse lichaam zou afwerpen, om daarna goddelijk te worden. Dat werd in het hellenisme beleefd als een magische gebeurtenis, die ook op vergoddelijkte Romeinse keizers werd betrokken. Zij kregen dan het epitheton 'divus' voor hun naam: bijvoorbeeld Divus Julius, de goddelijke Julius Caesar. Er kon tot hen gebeden en aan hen geofferd worden, iets dat de katholieke heiligenverering zeker zal hebben beïnvloed.

De bekende analytisch psycholoog, C.G. Jung, was heel geïnteresseerd in dit soort bijbelteksten. Jung zag in de manier waarop de kerk met de opgestane Christus omging een benoeming van de wijze waarop de Geest ook in collectieve zin de kerk vormt. Christus is niet langer onder ons als mens van vlees en bloed, maar wel degelijk als bestaansreden van en als krachtbron voor onze verbondenheid aanwezig in ons denken en vooral ons voelen. Kortom, Jung zag in de ten hemel gevaren Christus een gezamenlijk geprojecteerde waarde, die sterke aanspraak maakte op verinnerlijking in iedere gelovige.⁷ Ik denk dat hij gelijk had.

Zo is Hemelvaart een oeroud Christelijk feest met een rijke traditie. Als het om de wijze gaat waarop de kerk het leven van de opgestane Heer heeft willen verstaan en doorgeven heeft het feest grote historische en geestelijke waarde. Het is de veertigste dag na Pasen en vandaag maken we liturgisch een essentiële tussenstap van Pasen op weg naar Pinksteren, pentakosta, de vijftigste dag. Wat in het (verlengde) slot van het Marcusevangelie dus heel summier wordt beschreven, heeft later in Handelingen 1, door Lucas een uitgebreidere vorm gevonden. Het lijkt er op dat Handelingen 1 een stilistische uitvergroting is door Lucas van de meer oorspronkelijke en simpele tekst Marcus 16,20. De hemelvaart van Jezus is bedoeld om in het evangelie als een heilsdaad van Christus te worden verstaan. Meer dan de genoemde Oudtestamentische bijbelplaatsen, vormt Psalm 47 de sleutel tot het verstaan: In Christus wordt de troonsbestijging Gods benoemd.⁸ In de loop der tijd heeft de Hemelvaartsdag in de geest van Psalm 47 het karakter gekregen van het feest van de aanvaarding van het koningschap door Jezus Christus. Als hij het is die de harten van de mensen regeert, dan bouwt hij zijn koninkrijk van vrede en recht, ook al ziet de wereld dat niet.

⁴ H.J. de Jonge, in: Genneep, F.O. van, e.a., *Waarlijk opgestaan! Een discussie over de opstanding van Jezus Christus*, Baarn 1989, 44-45.

⁵ Diodorus Siculus IV,38.

⁶ Livius I,16,2: vacuum sedem regiam vidit.

⁷ Moon, B., (red.), *Archetypen in de kunst*, Rotterdam 1991, 58-61.

⁸ Vrijlandt, M.A., *Liturgiek*, 266

Bijbels gesproken dient deze veertigste dag na Pasen ertoe te benoemen dat de Heer, paradoxaal gesproken, in levende lijve de betekenis van zijn afwezigheid duidelijk maakt. De levende is op aarde aanwezig, maar ‘onzichtbaar’, of beter gezegd, hij leeft voort te midden van zijn leerlingen onder de gedaante van tekenen.⁹ Dat zo weinig mensen hier iets van snappen verklaart het gebrek aan belangstelling voor hemelvaart. Of is het andersom?

Alle leerlingen van Christus, ook wij, ontvangen op deze dag de opdracht ons niet blind te staren op de hemel als het gaat om het leven op aarde, maar om de wereld in te gaan getuigend van al het goede dat wij van God hebben ontvangen. Hemelvaart staat symbool voor een moment van verandering van blikrichting en verwachting. In die zin betreft het hier tegengif tegen de nostalgische kant van godsdienst. De romantische christelijke idee van een smachtend verlangen naar de hemel terwijl er op aarde zoveel is te doen, wordt al in de jonge kerk onder kritiek gesteld. Wij geloven om te leven, niet andersom. Juist daarbij zal de Heer ons helpen. Hoe ons leven ook verloopt, in voorspoed of tegenspoed, de tekenen van Gods ontferming gaan mee op onze weg. Zo is God aanwezig. Amen.

⁹ D. Monshouwer, in: Oskamp/Schuman (red.), *De weg van de liturgie*, 118: De Hemelvaartsdag, of liever de Veertigste Paasdag, was aanvankelijk een nieuwtestamenteisch gegeven zonder directe oudtestamentische wortels. Alleen het getal 40 vals getal van volheid speelt een rol. (Cf. Num. 13,25 e.d.)